

Simion CARP, doctor în drept, conferențiar universitar,
rector (comandant) al Academiei Ștefan cel Mare a MAI
Elena CARP, șef interimar Serviciu,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova

PATRIMONIAL CULTURAL – OBIECT AL ACTIVITĂȚII CRIMINALE TRANȘNAȚIONALE

Experiența care se acumulează de organele de ocrotire a normelor de drept în activitatea de combatere a criminalității, și în special a atentatelor la obiectele care constituie patrimoniul cultural, indică la faptul că acest fenomen se dezvoltă la nivel internațional. Sustragerile, contrabanda, traficul cu obiecte de valoare culturală nu constituie cazuri separate și întâmplătoare. Aceste fapte sunt săvârșite de grupări criminale transnaționale specializate în traficul de obiecte și documente care posedă valoare istorică, științifică, artistică sau religioasă. Comerțul cu asemenea obiecte este la fel de profitabil ca și alte direcții de activitate ale grupărilor criminale cum ar fi traficul de persoane, droguri sau arme. Afacerile ilegale cu obiecte de valoare culturală aduc grupărilor criminale un profit enorm datorită faptului că prețul acestor obiecte este mare, mulți colecționari privați, precum și persoane din mediul afacerilor doresc să devină proprietari ale obiectelor de valoare culturală. Această situație este motivată de faptul că mulți indivizi consideră că devenind proprietari de obiecte și documente de valoare culturală, obțin o poziție socială mai importantă, iar investițiile efectuate sunt mai puțin riscante (obiectele de valoare culturală cresc cu timpul în preț, nu se devalorizează și există cerere permanentă pe piața neagră).

Grupările criminale, însă, folosesc profitul pentru pregătirea și săvârșirea altor fapte de acest gen, astfel creându-se rețele de traficanti de valori culturale și magazine ilegale în străinătate. Acest fapt a permis crearea grupărilor criminale transnaționale specializate în traficul de obiecte și documente care fac parte din patrimoniul cultural al diferitor țări.

Piața mondială a anticariatului a cunoscut în ultimii 10 ani o dezvoltare vertiginoasă și a creat o premisă importantă pentru exportul obiectelor și documentelor (cărților) din fostele țări ale lagărului socialist. Astăzi, practic, este imposibil de estimat numărul și valoarea obiectelor trecute ilegal peste hotarele Moldovei, Ucrainei, Rusiei, Belarusiei, României spre țările UE, Japoniei și SUA.

În acest sens, combaterea atentatelor criminale și a traficului cu obiecte și documente de valoare istorică, artistică, științifică și religioasă constituie sarcina

nu numai a unei subdiviziuni, sau a unui stat aparte, dar este necesară implicarea organelor de drept a tuturor statelor interesate în combaterea acestui gen de activitate criminală.

Actualmente, baza normativă, măsurile aplicate din partea organelor competente nu pot stopa sustragerile, escrocheriile, contrabanda și vânzările ilegale ale obiectelor de valoare culturală. În ultimul an cererea la obiectele de valoare culturală a crescut considerabil, crescând și prețurile. Aceasta se datorează instabilității economice și recesiunii economice mondiale.

Activitatea criminală organizată în domeniul traficului de obiecte culturale constituie o activitate complexă. În detaliu, obiectele sustrate sau descoperite pe teritoriul unei țări, de regulă, sunt ascunse în diferite locuri (gropi special amenajate, cabane, locuri ascunse în păduri etc.¹) în apropiere de graniță. Aceste obiecte sunt supuse unor evaluări și dacă prezintă valoare, materială sunt transportate în țara unde vor fi valorificate material. Comercianții, de regulă, nu participă la acțiunile de contrabandă. Următoarea etapă după trecerea frauduloasă a acestora peste frontiere este „spălarea sau altfel spus - legalizarea bunului”. Cumpărătorii, în cazul că sesizează proveniența dubioasă a bunului, acordă prețuri mai mici, motivând că acestea nu pot fi scoase la licitații publice, nu pot fi supuse asigurărilor și nu-și pot reclama public posesia bunului. Iar cumpărarea bunurilor de o persoană de bună credință creează impedimente la repatrierea acestora.

Actualmente a devenit foarte popular comerțul cu bunuri culturale prin intermediul Internetului. Nimeni în ultimii ani, practic, nu este capabil să depisteze și să analizeze toate ofertele și afacerile încheiate în domeniu prin Internet.

Majoritatea furturilor de valori culturale sunt rezultatul instrucțiunilor de peste hotare, de această părere este Maciej Trzcinski². El consideră că infractorii bine pregătiți în domeniu nu întâlnesc mari dificultăți în contrabanda cu bunuri culturale, deoarece ofițerii vamali și poliștii nu posedă o pregătire profesională în istoria artei și sunt depășiți în încercarea de a identifica sau a deosebi uneori asemenea obiecte. Totodată, aceștia nu posedă nici cele mai mici abilități în aprecierea vechimei obiectelor supuse controlului. Acest fapt permite grupărilor criminale să camufleze obiectul să folosească falsuri (inclusiv un obiect original printre obiectele copii executate la o calitate înaltă, prezentarea de acte false care confirmă că obiectul nu constituie patrimoniu cultural etc.).

În Republica Moldova nu există o evidență separată a obiectelor de valoare culturală sustrate sau anunțate în căutare, precum nu există și o statistică a infracțiunilor din acest domeniu. Potrivit ofițerilor implicați în activitățile de cercetare a acestor genuri de infracțiuni, ponderea atentatelor la obiectele din

¹ Augustin Lazăr, „Combarerea criminalității contra patrimoniului cultural național”, în materialele conferinței internaționale „*Combaterea criminalității contra patrimoniului arheologic european*”, Alba – Iulia, 28-31 mai 2007, Lumina Lex, 2008.

² Maciej Trzcinski, „Problema criminalității contra patrimoniului cultural în Polonia”, în materialele conferinței internaționale „*Combaterea criminalității contra patrimoniului arheologic european*”, Alba – Iulia, 28-31 mai 2007. Lumina Lex 2008.

patrimoniul cultural în Republica Moldova se axează pe sectorul privat și biserici (escrocherii, furturi, jafuri și tâlhării săvârșite asupra colecționarilor și persoanelor de vârstă înaintată care posedă obiecte de valoare culturală, istorică sau artistică, unii necunoscând despre valoarea acestor obiecte).

Un alt aspect care ar favoriza implicarea grupărilor criminale transnaționale este și gestionarea ineficientă a patrimoniului cultural mobil. Astfel, controlul efectuat de Curtea de conturi a Republicii Moldova a stabilit unele circumstanțe inadecvate pentru a fi acceptate în viitor, cum ar fi neîntocmirea Registrului de stat al patrimoniului cultural mobil și ca rezultat:

- bunurile culturale din patrimoniul muzeal al instituțiilor din subordinea Ministerului culturii (394,9 mii de unități la 01.01.2008) nu sînt înregistrate într-un sistem unic de evidență, lipsesc reglementările de transmitere a acestora în gestiune, precum și informația privind fluxul lor în cazul organizării expozițiilor, expertizelor, restaurărilor; etc.;

- nu există informația privind bunurile culturale mobile în funcție de semnificație, valoare și dimensiunile patrimoniului muzeal, de caracteristica științifică și tehnică, bunurile ce necesită restaurare și costul acestor lucrări;

- lipsește informația privind delimitarea muzeelor în: naționale, departamentale, raionale, municipale, orașenești, comunale, satești, obștești, private, ale întreprinderilor, asociațiilor, confesiunilor religioase etc.;

- lipsa metodologiei privind evidența valorică și cantitativă a bunurilor muzeale ce determină lipsa evidenței integrale a patrimoniului muzeal, majorându-se riscul neasigurării integrității conforme a pieselor muzeale și păstrării acestora;

- lipsa înregistrării integrale a drepturilor asupra bunurilor imobile și a terenurilor aferente lor, ceea ce denotă lipsa unei evidențe a bazei tehnico-materiale a instituțiilor culturale și nu permite determinarea exactă a patrimoniului utilizat conform destinației și a celui dat în arendă³.

Acestea, precum și alte încălcări favorizează pe deplin activitatea unor grupări criminale transnaționale specializate în traficul cu obiecte din patrimoniul cultural și constituie premise ca activitățile criminale din acest domeniu să fie cuprinse de latentitate.

Deși în ultimii 15 ani au fost sustrate o serie de obiecte din patrimoniul cultural al Republicii Moldova, acestea n-au fost anunțate în căutare prin intermediul INTERPOL și la acest capitol, în bazele de date a organizației menționate, Moldova practic nu figurează.

Potrivit lui Karl-Heinz Kind, membru al Secretariatului general Interpol, în 2005, în Europa, după numărul furturilor de bunuri culturale înregistrate, pe primul loc s-a plasat Franța (3490 cazuri) Polonia (2247), Rusia (2131), Germania (1830), Italia (1202). O serie de țări nu au putut furniza informații⁴.

³ Hotărârea Curții de conturi a Republicii Moldova nr.3 din 19 februarie 2009 privind raportul asupra gestionării patrimoniului public de către muzeele subordonate Ministerului Culturii și Turismului în perioada anilor 2005-2008. Monitorul Oficial Nr. 80-81 din 24.04.2009.

⁴ <http://www.interpol.int/public/ICPO/PressReleases/PR2007/PR200728fr.asp>

Având în vedere situația economică a Republicii Moldova, precum și recesiunea economică mondială, devine evident faptul că acest gen de infracțiuni se va afla într-o creștere stabilă, va avea și în continuare un caracter organizat și marea majoritate a faptelor vor fi săvârșite la comandă.

Începând cu anul 2002 au fost adoptate Codul penal, Codul de procedură penală, a fost modificată Legea cu privire la activitatea operativă de investigații. Aceste schimbări, însă, nu au determinat și o schimbare calitativă în combaterea criminalității ce atentează la patrimoniul cultural și pentru a ameliora situația în domeniu, pe lângă recomandările Curții de conturi, este necesară o revizuire a cadrului legal în domeniul indicat, în special reglementările penale, este necesară o analiză complexă a măsurilor operative de investigații ce se întreprind și care sunt necesare de a fi întreprinse, se impune constituirea bazelor de date în domeniu în vederea asigurării informaționale a activităților de cercetare, instruirea ofițerilor poliției și vamali în depistarea și aprecierea obiectelor de valoare culturală.